

Crtica**Članak bez fusnota**

Zorica Maros, Rim

Napiši članak o patnji, bi mi predloženo jednom prilikom. Bila sam oduševljena jer mi je izgledalo zanimljivo, korisno i nadasve lako. Treba mi samo malo vremena, malo sjećanja i malo bolesne i svjesne manipulacije patnjom. I bit će to članak o patnji. Kako se toga sama nisam sjetila?! Ta tko u današnje vrijeme kićenja patnjom ne bi o njoj znao pisati? Danas je patnja postala vrlina, osobit dokaz Božje ljubavi, oholi zaklon i ništa manje ohol razlog. Prodaje se na tržištu iskustava, bez imalo srama cjenka se oko njezine vrijednosti. Danas odlika vrijednosti nekog čovjeka nije koliko je drugoga pomogao, koliko se za njega žrtvovao, dobra učinio i zla izbjegao, koliko se trudio i postigao nego koliko je patio! I u toj optici svi i te kako »vrijedimo«, barem u vlastitim očima. Ali treba nam ta potvrda i zbog drugih jer u današnjoj terapijskoj sredini statusom žrtve ne samo da, izbjegavajući osobnu odgovornost, odbacujemo svaku osudu, nego postajemo »elita«.

Dakle, bijah oduševljena, hajde da pišem. Ne treba mi stručna literatura ni o teodiceji, niti o zlu koje je nedostatak dužnog dobra, niti o patnji koja pročišćava, ni o Luciferu koji odluči da odbaci svjetlo koje je nosio. Ne trebaju mi ni glasoviti autori koji su stekli slavu zbog kompetentnosti na tom području. Ne trebaju mi bilješke i fusnote kojima ću potvrditi i opravdati vlastito mišljenje. Ne treba mi ni Afrika i djeca nad kojom strvinari čekaju da umru, niti onaj tko je fotografijom uhvatio tu tragiku nemoći te se nakon tri mjeseca ubio od depresije ne mogavši živjeti s onim što je vidio. Ostavio je fotografiju da svakome, u kome još ima živa ljudska duša, svjedoči protiv osude njegove slabosti. Ta je fotografija poraz našeg ljudstva, simbol naše sebičnosti, trijumf naše bezosjećanosti. Ne treba mi Bliski Istok ni obespravljene žene lišene dostojanstva ljudske osobe, niti ona koju zbog preljuba u 23. godini života kamenovaše. Pošteno su svjedočila četiri muškarca, a i da je jedan falio našli bi sigurno dvije jednako tako poštene žene, dvije, jer jedna vrijedi kao pola muškarca. Ne trebaju mi zatvorenici Latinske Amerike i mučenja kojim ih odgajaju, niti osakaćeno tijelo onoga kojega »preodgojiše« jer je tražio izgubljenog brata. Ne treba mi ni Amerika zbog žrtava pedofilije i moralne osakaćenosti, niti onaj koji je djecu mučio jer je i sam bio mučen. Ne treba mi ni Azija niti žrtve Falun Gong. Ostajem kod nas. A ne treba mi ni Austrija i monstrum koji je kćer

godinama držao zatvorenom dobivši s njom nekolicinu djece-unučadi, a još mi manje trebaju još veći monstrumi koji su mu slali pisma podrške u zatvor. Ne trebam ići dalje od Bosne, od kućnog praga. I ne treba mi čak ni rat niti patnja kojom je obilježio i one koji će se danas roditi, ne treba mi dakle ta »neredovita« patnja jer imam dovoljno »redovitih ljudskih sudbina«. Jer imam toliko priča, toliko ljudskih sudbina u svojoj glavi kojima ne treba literatura za potvrdu vjerodostojnosti. Njima je istina najveći svjedok o dubokoj ljudskoj patnji koja nije poza.

Dan se završi i ja se vratih kući. I već se mjesečina spuštala niz krovove i virila kroz prozore, nudeći svoju zlatnu tišinu na poklon umornima. Onu tišinu za kojom se nekad osjeti potreba već u ranim jutarnjim satima, kad vas iz teška sna u dan uvedu još teže misli. I ja u toj tišini razmišljah o članku. Dozivala sam sve nesretnike, nasilno ulazila u svoja i tuđa sjećanja, oživljavala ih ludom potrebom da ih uništim. Ništa. Tišina. Praznina. Toliko je toga da ne znam od koga i od čega da počnem. Ali ne samo to, što sam više misli kupila to su one više bježale. Isprepletale se, nametale, pojavljivale i skrivale, jedna drugu isticale, jedna drugoj oduzimale pravo...

Mogla bih pisati o ženi kojoj zet ubi kćer i unuče. Ona ih je našla. Zagazila je u krv u svome stanu. Boju onoga što je vidjela nikada nikome nije uspjela opisati. Vremenom je i odustala od pokušaja. U daltonističkom svijetu nije našla nikoga tko bi bio sposoban komunicirati jedinom bojom koju je ona znala. Umorilo je tuđe neznanje. Druga je opet ostala bez ikoga, Job još uvijek nepomiren s Bogom. Uze joj brzina jedinoga sina, a s njime i nečiju kćer. Njihove su kuće jedna do druge, njihovi grobovi jedan do drugoga, ali životi onih koji su poslije njih ostali ni blizu jedan drugome. Koliko god ih patnja zbližila toliko ih je i nepovratno udaljila jer je svakog od njih drugačije oblikovala. Ta je nečija kći na rukama brata umrla i on o toj smrti šuti. Bio joj je blizu koliko i ona ali, eto, on je preživio. Preživio je ovaj koji je sad, sigurno ne onaj koji je bio, a još manje onaj koji je mogao postati. O sestri nikad ne priča, a kad je spomenu on iz kuće bježi. Bježi od majke i njezinih suza i tuge, bježi od oca i njegove tišine i muke, bježi i od ostalih sestara i njihove izgubljenosti. Taj je bijeg jedino što on uspije i nakon mnogo godina reći. Bježanjem je zaboravlja i bježanjem je neprestano vraća. Kako, čime, gdje ga zaustaviti...?

Mogla bih pričati i o čovjeku kojem je dvadesetogodišnji sin umro od leukemije. Iz njegova je naručja prešao u onaj svijet. Tražio je da ga otac zagrlj ali ovaj ga, unatoč željeznoj čvrstini zagrljaja, nije uspio zadržati. Svojim ga je suzama oprao za onaj svijet. Svojim urlicima onaj svijet obavijestio o njegovu dolasku. Drugom je opet jedini sin negdje u tuđini nestao. Našli su ga poslije nekoliko dana, tijelo mu je bilo puno alkohola, droge i rana. Srest ćete ga često kako luta gradom izbjegavajući tuđe pozdrave. Nedovoljno lud od patnje da bi se u četiri zida zatvorio, nedovoljno jak da bi s drugima o tomu pričao i s patnjom se suočavao. Luta na toj granici poput mjesečara na rubu provalije. Gdje

će se probuditi teško je reći, hoće ga tko tada pozdraviti, još teže. Mogla bih pričati i o roditeljima koji se nedavno od kćeri oprostite. Umirala je mjesecima i znali su mada im luda želja nije dopuštala da od nade odustanu. Kažem luda jer od silne nemoći bi, i od silne želje posta izbezumljena. Dovedi su je do tog stupnja očajničkom borbom i nemoći kojom su je gledali kako odlazi. Jer, ne može netko otići tek tako, zaustavit će nju ili njega naša želja, vratiti naša luda nada, naša patnja, naša neupitna spremnost i još neupitnija volja da umjesto njih odemo. Splest će im se noge o našu bol, spotaknut će se o ono što nas iznutra kida. Vratit će ih naše izbezumljeno uvjerenje da ćemo se iz tog sna kad-tad probuditi, naša suluda želja da u nekom od snova zauvijek ostanemo. Da noćne more postoje, to smo znali, da su buđenja poslije njih nekad teža, to smo naučili. Ne ostavljajte nas u noćnoj mori bez buđenja ili nas ne uvodite u san iz čijeg nas buđenja ona čeka.

Mogla bih pričati i o ženi koju svaki dan možete sresti na groblju, ako i vas putovi vode tamo. Kažu da godinama dolazi tako. Svaki dan provede par sati na grobu pričajući sinu o svemu onome što mu nije uspjela reći. Zna i da se ponavlja jer u njezinu životu nema više mnogo novoga što bi mu mogla pripovijedati, a i hoće biti sigurna da ju je čuo jer s vremenom fizička odsutnost prestane boljeti, zamijeni je patnja neizrečenog, nemogućnost komuniciranja. Jer oni koji su otišli u mislima postaju prisutniji nego prije, šutnjom dalji nego su ikada bili. A ona hoće da on čuje što mu je danas za ručak spremila, kako mu je ormar složila, gdje će stvari naći. Hoće da on čuje kako ju je znao nasmijati, kako ju je cvijećem za »osmi mart« obradovao i pogotovu koliko je prepao kada je ono, kao dijete, nespretno sa stolca pao, mislila je da će od straha umrijeti. Proći će dužinom cijelog groblja, vraćajući se nečujnim koracima i sama je postala dio te tišine, kao da se boji da ga ne probudi. Majčinska obzirnost još uvijek kuca u njezinu srcu. Visoka je, mršava, blijeda, dostojanstvena i lijepa, izrazito lijepa. Svojom šutnjom i uspravnim hodom, svojim pogledom i onime što u njemu čuva, odaje neko posebno dostojanstvo. Čak i da nije lijepa nekom posebnom i rijetko viđenom ljepotom, zbog njezina hoda ne može proći nezapažena. Slični na dive iz davnih vremena. One kojima ponos i prkos ne dopušta da ih išta slomi, ali kojim u pogledu čitate da ih je život slamao. Muž joj je za rata k »svojima« pobjegao, nju nije uspio nagovoriti. Ona je sve svoje ovdje ostavila. Jednom ga prije rata izgubila, ostaviti ga sada značilo bi izdati ga, sahraniti ga po drugi put. Prvi put je morala, sad može birati. Za rata je nisu dirali i nisu joj smetali niti prijetili. Stekla je slavu zbog hrabrosti, hrabrost zbog ljubavi. I najopasniji, najbezobzirniji i najokrutniji su znali da nju patnja štiti. Od ljubavi je stvorila moć kojom se zaštitila, možda i ne želeći, pa i ne znajući to. Možda je upravo stoga i bila tolika moć jer je bila svrha samoj sebi, tolika moćna da nije imala potrebe da se pokazuje i čemu drugom služi.

A mogla bih pričati i o onoj koja je brojnu djecu podigla, a s njima i mnogo sreće i ništa manje briga. Ali jedna je briga ne napušta i boli je više od ostalih. U kući je s njom, ostali su bliže-dalje, ali svakako u svom životu. Zatvoren je on u svoj autistički svijet, otjeran u njegov preosjetljivošću i nerazumijevanjem. Profinjenost njegova duha i istančanost njegove misli odvojila ga u samoću koja ga je progutala u svijet iz kojega više ne izlazi. Ali ona bi mogla živjeti s tim, jaka je i odlučna i ne predaje se lako. Žrtvuje se a da se žrtve ne spominje. Vedra je sve dok ju ne stigne misao na vlastitu smrt, ona je plaši i brine više od njegova svijeta. O svojim strahovima ne priča jer zna da je i ostaloj djeci teško i ne želi ih dodatno opteretiti. Bježi od tih misli koliko može, suočava se s njima koliko mora. Vraćaju se uvijek kad ostane sama i kada nema onih koje treba bodriti svojom snagom. »Što će mi biti s njim?« muči je i pita se svake noći čim selo zaspe te tišina prođe drumovima, a ona sa strepnjom osluškuje njegove korake po sobi, brojeći ih kao da će ga tim gluhim brojanjem umoriti i u spasonosan san poslati. A on prevelik da bi ovce brojao, premalen da bi bez njih zaspao.

A i ona koju je nakon 15 godina braka muž ostavio, zaslužuje da se spomene. Bio je već oženjen i imao dijete kada su se zaljubili, ali je zbog njega pristala na sve i odrekla se svega. I Crkve i roditelja i prijatelja i poštovanja. Vjerovala je u tu ljubav i sav gubitak i odricanje koje ju ipak boljelo nadoknađivala je tom ljubavlju. Sva je poniženja njome opravdavala, svu patnju njome umanjila. Nitkad sretnija nije bila nego kada su na par dana otišli na jug Italije. On je poveo svoju najbolju prijateljicu jer je slučaj htio da njih dvoje na isti dan slave imendan. Ona je bila presretna da svoju ljubav i najbolju prijateljicu svoje ljubavi usreći na taj njihov dan. Ali SMS poruka koja stiže na njegov mobitel otkrila je sve. Slučajno je pročitala, ako se to slučaju može pripisati. On sad živi s tom najboljom prijateljicom s kojom ju je godinama varao, saznala je kasnije, prekasno. I radili su skupa, a ironija hoće da se i sad sve troje sreću, neraskidivo povezani nitima mržnje, nerazdvojno sklupčani onim što je nekad bila ljubav. Čuvajte se ljubavi spremne na sve, pa i na to da drugog povrijedi i od drugoga uzme! Ako ruši, nije ljubav jer ljubav izgrađuje, ako razara nije snaga jer ljubav spaja, ako je samo patnja, nije ljubav jer ljubav zla ne čini.

Ali starac je priča za sebe. Ne znam kad sjedne i koliko dugo sjedi tu, ali ga svaki dan oko pet popodne vidim na tom mjestu. Na klupi je ispred kuće i sav je nekako srastao u nju. Teško da će ga netko u tom kaosu i u toj divljini i primijetiti. Više je nalik na neku kamenu skulpturu, na nečiju ideju da tu ostavi traga, nego na živa čovjeka. Nepomičan je, sitan i poguren. Voljela bih reći da ima i lulu iz koje se bijelo-sivi dim isprekidano i jecajući uzdiže k nebu, kao nekadašnji dim paljenica da ublaži gnjev bogova i izmami njihovu milost. Ali lule nema koliko je god moja mašta željela da je vidi. S njom bi mi izgledao manje usamljen, a i bliži, sličniji ostalim bosanskim starcima, tako da ga u toj sličnosti ne bih možda ni primijetila niti izdvojila. Kad već nema

lule, zašto se bar golub ne spusti na prste ruke kojima čuva svoju malu glavu da se od vrata ne odvoji, ili zašto bar ne sleti na rub onoga istrošenog šešira?! Onda bih se bar uvjerila da je skulptura kakve se mogu vidjeti po nekim uređenim parkovima dalekih zemalja. A neurednost ovog vrta pripisala bih nečijoj umjetničkoj mašti, jer u današnji *pop art* ulazi sve. Dapače, što ružnije i oporije izgleda, to je iz umjetničke perspektive kvalitetnije. Kad gleda takva i slična djela, obični smrtnik poput mene ne zna čemu se više čudi, djelu ili oduševljenju onoga koji promatra otisak neke boje koji više slični na nespretni potez kistom koji se umjetniku oteo kada je slikajući kihnuo, nego da je izraz neke emocije uhvaćene u platnu, neke poruke zaustavljene u slanju. Ali, mirim se time da umjetnost, bar takva, nije za moj jednostavan svijet. Eto, i da taj starac ima bar lulu ili ta statua bar goluba znala bih gdje da ga smjestim i ne bi me mučila njegova osamljenost. Ovako ga izdvajam, ali izdvajajući nekako slutim i znam da je ruka jednog Umjetnika ostavila svoju emociju, jednu od svojih želja i jednu od svojih poruka koju moram dokučiti.

Kuća je stara, ovakve je valjda rušila austrougarska vlast da po novim propisima izgrade one koje im trebaju ili da bar njima ukrote neukrotivu divljinu ovoga vilajeta. Ili im nije bila na putu ili nisu stigli ili je njima kuća bila trag nečega neobjašnjivo lijepoga, kako god, poštjednili su je. Ne zna se više ni čija je, ni kome je pripadala. Možda se i zna, samo sam ja gluha za neke pojedinosti. Možda se zna i tko je toga starca tu doveo i tko mu kuću ustupio. Izgleda da je bila na dva kata, prilično je porušena pa je to teško sa sigurnošću tvrditi. Kako god bilo, sa strane koja se vidi s ulice ima četiri prozora. Dva su donja zakovana daskama, na brzinu i bez imalo smisla za urednost. Sličan osjećaj odbojnosti i neukusa ostavljaju sva ružna djela koja se pokušaju sakriti. I upravo to zatrpavanje svjedoči o njihovoj ružnoći. Ako već ne možemo izbjeći ružnim djelima, bar ih ne bismo smjeli zatrpavati. Istina će ih kako tako opravdati, laž na svaki način optužiti i dodatno izobličiti. Srećom prozori su niski pa njihovu izobličenosť prilično pokriva trava, šipražje, čičak i divlja ruža. Možda je nekad netko u njezinoj ljepoti uživao opijajući se njezinim mirisom, ali gledajući je teško je zamisliti da je nekad bila lijepa i ugodna. Ako se takvom i zamisli, ovakva kakva je sada izgleda kao da se sveti svijetu zbog zapostavljenosti i nemara. Jedan je gornji prozor pokriven najlonom i oblijepljen nekom srebrnom i smeđom trakom. Ajme, i da nema najlona, koji poput utvara šušti i prijeteći pruža nezalijepljene dijelove i na najmanji dodir vjetra, ova bi srebrna traka u ovoj sveopćoj zapostavljenosti i zaraslosti već bila strava svoje vrste. S drugog prozora pozdravlja (ili plaši) iskrivljeni dio jelenova lica, jedno oko i usta, zbog pregiba, razvučena u nekakav bijesan i jeziv osmijeh. Ovo je nekad bio pokrivač i neka su djeca sigurno skakala po tome jelenu, a neka su ga možda i žalila uhvaćenog tu u nekakve niti, oživljenog bojama, puštenoga na slobodu maštom.

Oko kuće je nered i ona je sva urasla u njega. Srećom te je guste krošnje dobrim dijelom pokrivaju. Možda je čak za neke i neprimjetna, možda bi bila i za mene da nema starca na klupi, nekako srasla s njom. Teško je otkriti tko koga više štiti, on kuću ili kuća njega, tko o kome više govori, tko o komu više prešućuje i krije. Zaustavim se svaki puta i promotrim ga. Kao da me veže neka nevidljiva snaga njegove tišine i izdvojenosti. Nekad mi bude teško i neugodno pa ubrzam korak i prođem, ali letimičnom pogledu ne mogu izbjeći. Ali čim ga prođem, stigne me neko kajanje što sam spašavajući svoj mir pobjegla od susreta s njim. Nekako me i nečim vezao taj svečani starac, čime i kako ne bih znala reći. Ne zna to ni on, a i sumnjam da bih i otkrila kada bih imala snage i hrabrosti približiti mu se. On me primjećuje, njemu su naši susreti nevidljivi. Nepomično čuva svoju malu glavu na kojoj i ovaj istrošeni šešir stvara dojam težine kamene grude. »Skini bar šešir«, šapućem i ponavljam u sebi, »kad već od kuće ne možeš pobjeći i od klupe se odvojiti.« Prišla bih mu, približila se, ali zaustavi me njegova tišina i njegova izdvojenost. On ne traži nikoga, vidim to u nevidljivoj točki koju on neprestano promatra; on točno zna što čeka, vidim to po predanosti koju mu tijelo odašilja. A i da pridem, što bih rekla, što pričala? Psiholoških banalnosti svijet je sit, a i ovaj je starac daleko iznad njih. O Bogu i njegovoj ljubavi ovom starcu ne mogu reći ništa, ništa što on ne zna ili iskusi nije. Vidim mu to u rukama kojima čuva glavu da od težine onog istrošenog šešira ne poklekne.

Izbjeglica je i iz izbjeglištva je sa sobom donio samo retardiranog sina. Koga je još imao, je li ikog drugog imao, gdje ih je ostavio to ne bih znala reći, a i nije mi bitno. Ovaj me starac nečim uči da je imao sve, da nije ništa ostavio i ništa izgubio. Sina sam mu vidjela samo jednom. Srela sam ih jednog jutro blizu trgovine. Sin je u vrećici koja se nesigurno klatila u njegovim nekontroliranim rukama imao kruh i bocu mlijeka. Veći je i snažniji od oca, ali eto nekom okrutnom ironijom potrebniji snage te ga starac svojom slabošću drži čvrsto za ruku. I zna starac za njihovu nemoć, zato glavu među rukama i čuva, pomislila sam. Ponudih se spontano da pomognem i da ih do kuće otpratim. Odbio je: »Nemoj, neka, nek' očvrsne.« Nastavila sam ići s njima glumeći da je to i moj smjer. I taj mi starac bez lule, ta skulptura bez goluba, pođe pričati. »Izvedem ga tako kad god mogu, a ja mogu uvijek. Njemu nekad lijekovi ne daju, bude mi slab i ljut pa ja onda sjednem i čekam da ga prođe.« Eto, otkri mi tajnu svoje sraslosti s klupom, ali teško da će mi ova spoznaja i u čemu pomoći, a još teže da će me od tjeskobe osloboditi. »Mislim neka vidi auta koja prolaze, da se znadne skloniti, neka sretne ljude da se znadne zaustaviti. Eto tebe tome učiti ne treba, njega se mora, on je drugo.« »A i ti si mi nerazumna«, doda pomalo vragolasto, »tol'ko si auta vidila i eto sad hodaš k'o da ih Bog nikad ni stvorio nije. Skloni se, bona, vidiš da je svijet lud. Ili se vrati odakle si došla. Dosta što njeg sklanjam.« Stisnuo ga je jače i gurnuo u stranu prkoseći svojom malom nemoćnom figurom autima koji su uistinu

bjesnili. Ma nemoguće da ne vide ove dvije nemoći koje ovako skupa nisu ništa jače?! Pred ovakvima auti bi trebali stati, ljudi na noge ustati! Rekoh mu nešto na račun današnje lude mladeži i nasmijah ga: »Mudra li si, čija si?« »Mudra malo, nečija nimalo«, odgovorila sam, ali on me nije čuo jer mu se sin počeo otimati te nas starac gurnu oboje u stranu, da ne doda težini onoga istrošenog šešira, pomislih. I nastavi: »L'jekovi ga, sine moj, ubiše, pa mi ne bude ni za čega, a ja mu ih moram davati pa mi eto i to nekako bude još gore. Mislim, dobro je da se sjetim, jer je bez njih još gori, snažniji i nemirniji, al' eto nešto mi bude žao da ga ja u krevet strpam pa ga onda otud moram čekati. Svoje katkad zaboravim, neki sam dan onu pod jezik mor'o staviti. Znaš onu, kad ti srce lupa. Pošlo mi zujat u ušima pa se prepadoh da ga neću čuti ako bude vik'o, a znam da više.«

Kako nije bio daleko od kuće, naš se razgovor brzo završi. Rekoh mu da sutra putujem i da ga sigurno neću dugo vidjeti. Ne znam je li htio išta reći jer ga sin tako povuče da ga skoro sruši. Nestali su obojica kroz zaraslu bašču u one zidove koji čuvaju tajnu njihove nemoći i tajnu njihove svemoćne snage. Eto, taj mi starac koji se svojih lijekova nekad ne sjeti, sinovljeve nikad ne zaboravi, mada i zbog tog požali, reče o Bogu i njegovoj ljubavi sve. A kako ga se sjetih pišući o patnji dozvah onaj šešir, onu sićušnu glavu pod njim i one velike nekad snažne šake koje ju čuvaju, valjda da se ne otkine...

Eto, iako sam se nekih sjetila, nema članka, nema znanstvenog aparata. Da, mogla bih pričati o svima njima, a i o drugima jednako, a da nimalo ne pogriješim, osim što bih se možda ogriješila o njihove osjećaje. Živi spomenici patnje. Lica iz svjetova kojima ne trebaju drugi dokazi i potvrde do njih samih i njihovih priča i njihovih tišina. Mogla bih još dugo pričati o svima njima i o njihovoj patnji ali nekako slutim da ne bih uspjela reći ništa. Do onih koji o ovakvim patnjama ne znaju ništa, riječi doprijeti neće, do onih koji ih poznaju, riječi teško dopiru. Ostavih se učenog članka za neka bolja vremena. Ne znam što me više obeshrabrilo, moja nerazumna želja da ih sve pojedinačno spomenem ili, još nerazumnija, da ih sve do posljednjega zaboravim. Moja nesposobnost da o njima više kažem ili slutnja da, koliko god pričala, time drugima ništa neću reći. A ima i neke »postumne ljepote« u ovakvim pričama tako da se dvoumim da li ih patnji, baš patnji pripisati. Neka mi oprostite oni koje će »postumna ljepota« zaboljeti i na koju će se s pravom pobuniti. Neka mi oprostite svi oni koje sam spomenula i svi oni koje sam prešutjela. Prolazili su dani, prodoše i mjeseci, a s njima i ona prvotna oduševljenost temom koja bi možda bila zanimljiva mnogima, ali korisna nikome, pogotovo ne onima koji pate.

Napiši članak o patnji, rekoše mi.

Priđe mi jednom u metrou stariji čovjek i ljubazno me optuži za podržavanje organiziranog kriminala jer je vidio da sam Romkinji pružila pola eura. Doduše, reče mi »*Complimenti*«, kao »*svaka čast*«, ali znam li ja što činim?!

A ne, ne znam. Došla sam u Italiju samo da mi ti to kažeš! Drugome sam opet prišla ja, samo da ga pozdravim jer je nekad davno negdje bio prisutan i htjedoh ga, valjda, sjećanjem obradovati. Kasno postah svjesna svoje naivnosti. On se na silu nasmiješi, ali uvjerih samu sebe da sam pogrešno pročitala. Pokušah mu još nešto reći, ali me odbi takvim izrazom lica i takvim riječima da mu sila za njih uopće nije trebala. Došli su spontano iz njega. Priznajem da sam se osjećala poniženom i da sam bila uznemirena sve dok mi ne rekoše, oni koji ga znaju bolje od mene, da je postao genij nauštrb ljudstva. Da je po znanosti gigant, po ljudstvu manji od patuljka.

Ona ima tri dohotka, svoj stan, dva auta i djecu, i nekom oholom srećom svako malo izvuče odnekud i kakvu drugu korist. Žalila se satima, stan renovira, uvijek nešto treba, stalno joj se nešto pokvari. Auti joj izvukoše bar jedan dohodak, djeca ostatak i, eto, ona tako »jedva sastavlja kraj s krajem«. A već sam znala da ću i ovaj put ja kavu platiti. Nakon ovakve priče ne bi mi ponos dopustio da mi ona plati, a htjedoh joj i reći (u slučaju da se ponudi, a znam da neće), samo da je umirim, da ja svakako živim od stipendije, dakle od tuđih para, pa mi svejedno koliko ću potrošiti. Djece nemam, auta još manje, stanu sam se prestala i nadati. Sa stipendijom troškove svakako pokriti ne mogu, a i u tolikim sam dugovima da mi ni sto kava ništa bitno ne mijenja. Bila bih ironična i rekla bih joj to sigurno da s nama ne bi i ona koja je cijelo vrijeme šutjela. Ponosna je i ona pa sam se bojala da bi ironiju mogla pogrešno shvatiti i kavu platiti, a znam da je ničim ne bih uspjela spriječiti, mada bi nju ta kava itekako koštala. Ona živi kao podstanar, ima jedan dohodak, nijedan auto, ali djece koliko i prva. I nekom okrutnom sudbinom nema nigdje nikog svoga. Ovakvi gore spomenuti i njima slični druge ne vide, za njih drugi ne postoje. Eto ti moj članak o patnji bez fusnota!

Napiši članak o patnji.

Taj se čovjek ne smiruje dok druge ne povrijedi. On traži žrtve i bez njih bi on sam bio žrtva, okrenuo bi se protiv samog sebe, mada je u svemu što drugima radi on jedina žrtva i najveći paćenik. Spava li i kako, ne znam, a teško mi je to i zamisliti. Kažu da je svaki susret s drugim bogatstvo, ali teško da će tko reći da postoje susreti za čije se bogatstvo plati tolika cijena da je ono u principu više gubitak i osiromašenje, Pirova pobjeda. Ne znam uspijeva li taj čovjek obogatiti drugoga. Možda uspije one rijetke prosvijetljene duše koje gledaju preko psihološkog i kulturološkog filtra, preko vlastitih zahtijeva i kalupa izgrađenih po osobnoj mjeri. Ne znam kako, ali te duše uspiju svagdje naći nešto dobra. Taj čovjek živi samo od tuđe patnje. On se ne smiruje dok drugom ne uspije zadati bol. Točno mu se može vidjeti na licu ta nezasićna glad. Nikad ničim zadovoljan. Uradiš li nešto, ne valja, ne uradiš li, još gore. Mora da je jako teško živjeti s tim! Njemu zlo ne da mira, ne pušta ga, tjera ga i goni sve dok ga ne vidi na drugome, kao u zrcalu. On ne funkcionira dok ne uništi, on uništavajući i živi. Ne znam kakvo mi je bogatstvo taj čovjek donio.

Doduše znanje stečeno iskustvom je najkvalitetnije, ali rado bih da sam ostala pošteđena ove spoznaje. Ipak, kad razmislim koliko sam se tim iskustvom zaštitila, možda ga i nisam skupo platila.

Taj čovjek ne zna voljeti. Taj čovjek ne voli i nije voljen. Zadovoljstvo kojim promatra one koje je povrijedio, oholi mir kojim se povuče u svoj jadni, osamljeni i iskrivljeni svijet, suprotnost svijetu za koji je stvoren, sve je prije nego sreća.

Eto privedoh kraju članak o patnji i otkrih poruku koju mi Umjetnik u onome svečanome starcu ostavi: Onoj će ženi vrijeme jačinu boje izbljedjeti ili će čak i nove nijanse naučiti. Bog će Jobu prijatelje poslati i sa sobom ga, kako-tako, pomiriti. Onoga će brata nečije nijeme molitve ipak negdje zaustaviti. Otac će sina u zagrljaju i dalje čuvati, drugoga će netko probuđena ipak pozdraviti, a onim će roditeljima nada i dalje snagu davati. Onu će divu sin ipak čuti, a snaga njezine ljubavi i dalje zlo zaustavljati, a ona koja sinovljeve korake broji ipak će ga uspavati i on će u san bez ovaca utonuti. Onu koju prevari patnja će do istine dovesti, a istina je od okova mržnje osloboditi. A i starac će svoju nevidljivu točku jedinom stvarnošću učiniti te drugima i dalje poruke slati.

Ali teško da će onaj u Romkinji prosjakinji ljudsko biće vidjeti, a još teže da će drugi u ime mrvice ljudstva na slavu zaboraviti, a i ona svoj stan nikad do kraja neće renovirati.

A on, koji nije voljen i ne zna voljeti? Što o njemu da kažem? Svemogući će Bog, nadam se, i nevidljivu suzu s njegova nesretnog lica obrisati!